

l'acc. 'casa de pagès, mas'; altrament no s'explicaria que en sovintegi tant l'aparició en refranys de Toscana, ni que ocasionalment es presenti en Dante i Boccaccio en locucions on equival a dir 'al camp, a pagès' per oposició de 'a ciutat'; de fet, en comentar Buti, a la fi del S. XIV, els exs. dantescos de *villa* 'ciutat', fa referència comparativa amb l'ús francès, cosa que prova que cert contrast entre França i Itàlia ja existia en aquest punt a l'E. Mj., i que si hi hagué influència llatina, això no ho va ser tot. En tot cas ja tenim dret a constatar que l'acc. ibero i gallo-romànica no fou estranya a Itàlia, i així estem segurs que tingué una gran antiguitat per la Romània arreu.

Per al castellà ens podem remetre a l'estudi detallat que en faig a VILLA del DCEC/DECH. Em limito a resumir-ne alguns punts cabdals. En el *Cid*, *villa* sembla posseir un sentit vague i ample de 'població', car tant ho aplica a València i Burgos, com a Onda, Morvedre i Xèrica (cf. *cibdat* per a San Esteban de Gormaz). A l'E. Mj. *cibdat* no és gaire freqüent i l'oposició és sobretot entre *villa* i *aldea*. Després aquell guanyà terreny, però *villa* segueix essent en el llenguatge tradicional dels furs i lleis el mot preferit per a tot el que no sigui «aldea». És sabut que avui encara es diu *villa* a Madrid i alguna altra ciutat gran. Per a la persistència ocasional — en tot cas molt limitada — de l'acc. llatina en castellà, veg. l'anàlisi detallat que en faig en el DECH v, 819a18-60: s'hi comprova que en part eren falsejades les afirmacions d'això i la confirmació sembla limitar-se a un residu de data molt arcaica.

El duplicat *villa* 'torre, xalet, finca de plaer' [DOrt.] es prengué de l'italià, sobretot, per via francesa. *Villic*, *villicació*.

DERIV.: *Vilar* ant. 'llogaret, pagesia', del b. ll. *VILLARE* 'població petita', d'on també oc. *vilar*, fr. ant. *viler*, que restà sobretot com a NLL (fr. *Villiers*), també NL cast. *Villar*; en català la doc. arcaica dóna clares mostres d'un ús viu apel·latiu; p. ex. un doc. de 834 relatiu al Baix Fluvià (Bàscara, any 834) enumera «cum suis villaribus», «villare vocantem Spedulias» (un homònim d'*Espolla*) i «alium villare»: per a aquest document i per a la representació del mot en la toponímia de França, veg. Longnon (*Cours de Toponymie* Fr. I, 237, § 954).

I se'n formaven diminutius. Ramon de Cervera donà a Berenguer de Sant Domí en l'any 1150, un *pujol* de terra erma «ubi sunt vilarets antics» prop de l'Espluga de Francolí (MiretS, *RevBiblgCat.* VII, 14). *Vilaró* no és rar com a NL. *VILLARICELLUM* es troba també força sovint a l'antiga documentació («cum villaricello Carboniles», doc. p. p. Abadal, *Pall. i Ribag.*, relatiu al llogaret alt-empordanès de Carbonils, agregat d'Albanyà; d'on el nom de *Vilardell* (Vallès), E. T. C. II, 24; *Lleures*C, 254, 212) [lleg. *et de Vil. i no el Revil.* en el doc. de 1600 que el DAg. cita s. v. **Revilardell*].

Ha quedat sobretot, fins avui, en la toponímia francesa i en la nostra, *Vilar*, pron. *bilá*; entre molts: *Santuari del Vilar* prop de St. Boi de Luçanès, *El Vi-*

lar mas de Parròquia de Ripoll, *Castellbell i el Vilar* a Bages, *el Vilar d'Ovansa* nom antic de Montlluís, *El Vilar d'Urtx*, *El Vilar de Canes*, i noms compostos com *Vilarmilà*. A la vall de Prats de Molló, segons un doc. de 1417, hi havia 12 *vilars*, ultra la *Vila de Munt* i la *Vila de Vall*: aquestes tenien 17 focs i 23 focs, aquells en total sumaven 24 focs: els uns, 1; altres, 2; altres, 3 focs cada un (*Llibre Roig* de Prats, copiat el 1643).

En el domini d'Oïl es compten 60 o 70 pobles dits avui *Villiers*. Hi ha hagut, doncs, canvi de sufix *-ier* en lloc de *-er* *-ARE*. En el Bearn es produí un fet semblant: l'actual municipi de *Vialer* (c.º de Garlin), a 10 km. del trifini amb els depts. Gers i H-Pyr., apareix encara anomenat *Viela* l'any 1402, *Bialer* 1542; un *La Bastide*, avui *Bastide-Cézéracq*, però ja com *Lo Vialer de Seserag* l'any 1385, i el mot funciona encara com a apel·latiu el 1538, en què l'anomenen «La Bastide, *vialer* de Ceserac»; i 3 «hameaux» dits *Le Vialé* al NNO. de Pau (PRaymond, *Dict. Top. B-Pyr.*).

Un hapax de forma semblant veiem a un ms. de la *Cròn.* de Jaume I: els moriscos que s'alcen amb Alazrac a la Serra d'Espadà havien vençuts els cristians de «les partides de Tortosa e d'Alcaniç, e de Castellot e d'Orta, e Vilalonga, e d'Alcanada e de Valderoures, e d'altres logars que eren *vilers* escampats» (§ 370, Ag., 389.3); però l'antiga ed. de Val. (que de vegades té lliçons millors) ho canvia en *viles escampades*; i serà això, passat que fos *viler* com a adj. 'nascut en vila'. *Vilatge*, molt menys arrelat que a França aquest derivat (que llatinitzat *villagium* ja apareix el 1235) no ha deixat d'existir en italià [S. XIV] i en català: «cor de *vilatge*» en un inv. de Vic de 1445, «Entre Gascunya / e Catalunya / passí .ls mollons; / pels gotirlons / de carn sens ossos / al coll —tan grossos / paren mamelles—, / les falses velles d'aquells *vilatges*, / cert<s> mals beuratges / fan hòmens beguen: / axí los peguen / al viandant», JRoig (*Spill*, 1861): parla, doncs, dels pobles petits de les altes conques de Garona, Ribagorçana i Pallaresa; de nou *vilatge* rimant amb *ribatge* i aplicat a una ciutat estrangera en el v. 15976.

En Verdaguer no sembla ser cosa d'influència francesa, car ja l'usava en l'esborrall de l'*Atl.* escrit en el mas nadiu de Folgueroles el 1867, a l'edat de vintidós anys, quan encara no devia haver estat mai en territori ross.: «semblan brugentas onas d'arrasadora mar, / que transportàs pels ayres los rebollars y boscos, / las costas y *vilatges* y camps al abrigar», *Atl.* III, 36d, estrofa canviada en la versió de 1877; «un gran arbre ajagut és lo Pyrene, / que mira ses brancades poderoses / --- / entretenir-se ab serres y turons, / hont penja, com ses flors immustehibles, / les blanques caseries y *vilatges* / y, més a prop del cel, los hermitatges, / que 'n semblan, allí dalt, los escalons», *Canigó* I, 6f.

Avui el mot és enterament estrany a l'ús del català central i de la major part del domini, arrelat sobretot en ross., fins a Cerdanya, però també és més o menys viu al llarg de les comarques pirinenques (fins a Be-